

ABECEDA života a životného prostredia

Na zakončení Envirofilmu v máji tohto roku sa „otec“ Enviro magazínu, RNDr. Jozef Klinda, dožil 55 rokov. Poznáme ho ako významného priekopníka ochrany prírody a krajiny, zariadeného presadzovateľa environmentalizmu, protagonistu ochrany svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, znalca environmentalnej axiológie a histórie, funkcionára a člena rôznych poradných orgánov a redakčných rád, pedagóga a predsedu skúšobných komisií, iniciátora prístupu k niektorým medzinárodným dohovorom, vyhlásenia väčšiny národných parkov a chránených krajinných oblastí, rozvoja environmentalnej osvetu a regionalizácie, vydania Červenej knihy Česko-Slovenska, myšlienkového tvorca viacerých environmentalistických a ochranných stratégií, koncepcií, programov a plánov, zákonov, nariadení, vyhlášok, štátov a iných predpisov, celoslovenských organizácií, periodík, publikácií, správ, prejavov, esejí, scenárov filmov a výstav, prvého programu budovania náučných chodníkov a náučných lokalít, ochrannárskej, pamiatkovej a stavebnej inšpekcie, ale aj prebudovanej sústavy chránených území, Envirofilmu, Enviro jari, Environmentalnej rady, Ceny ministra životného prostredia, Rady vlády SR pre trvalo udržateľný rozvoj... Pri príležitosti uvedeného životného jubilea zloženého z piatich pätiiek sme sa pokúsili o nevšedný rozhovor, ktorý by načrtnul jeho názory, evokoval spomienky a zovšeobecňoval skúsenosti z vyše tridsaťročnej praxe environmentalistu.

Vychovali ste alebo aspoň ovplyvnili desiatky a možno i stovky environmentalistov. Viacerí „učni a tváriši z vášho cechu“ boli alebo sú dnes na postoch generálnych riaditeľov, riaditeľov, prednostov, primátorov a starostov. Spolupracovali ste s viacerými vládnymi činiteľmi, poslancami a politikmi, ktorí sa snažili zlepšiť životné prostredie bez rozdielu ich politickej príslušnosti, viery a národnosti. Ste autorom viacerých uzákonených pájmov a komplexného Terminologického slovníka environmentalistiky. Dovoľme si vás preto požiadať o voľné vyjadrenia k vybraným slovám v abecednom poradí, ktoré

sa bezprostredne týkajú života a životného prostredia. Čo pre vás znamenajú tieto slová:

Atmosféra. Perina Zeme, neviditeľné „modrasté“ dobro - to najdobrotivejšie s víziou láskyplného Boha, tvoriaceho a chrániaceho život. Niečo nehmateľné, čo vôbec nevnímame alebo vnímame len ako oblačnú samozrejmosť, pričom bez nej by sme nič nevnímali a ani netušili, čo pokladáme za akúkoľvek samozrejmosť. Jedinou samozrejmosťou by bolo, že by sme neboli. Ani my, ani ostatní naši zemskí spolubývatelia, zahľadení na stupienky schodo v do neba, ani ich predchodcovia - vyznavači kultu Slnka, z ktorých sa vyvinuli; ani pekelníci a ich berijovskí prisluhovači. Nič živé a životaschopné, žiadne životné prostredie. Len planetárna púšť pod Slnkom, opantaná jeho gravitáciou a žiarením. Fatamorgána života.

Biodiverzita. Tvorstvo a jeho rozmanitosť, od vírusov po veľryby. Najväčšie bohatstvo a výnimočnosť Zeme, bez ktorej by neexistoval ani dnešný človek - *Homo sapiens sapiens*. Človek (ne)rozumný, ktorý v určitom čase vlastnej expanzie začal radikálne kyniť iné druhy organizmov, keď predtým asi vyhubil svojho konkurenta alebo súkmeňovca *Homo sapiens neandertalensis*. Odvtedy systematicky likviduje všetkých aj zdanlivých protivníkov, prípadne aj tých, ktorí sa len s údivom bezbranne a bezradne prizerajú jeho výčinom. Asi sa neprizerajú dosť vyľakane, začudovane alebo ohľaduplne. Možno ich považuje za zbytočnú záťaž Zeme, nepotrebnú drobtinu alebo nežiaducich svedkov svojich vražedných manierov, pričom väčšina sa zmôže len na strach v očiach, ston bolesti alebo výron živej vody pred posledným vydychnutím.

Cudzina. Diaľava za horizontom dejstva, u mňa Novohradu a za hranicami Československa, ktoré nám prezentovali ako niečo posvätné, neprekročiteľné bez asistencie všemocných arogantných uniformistov. Pritom meter za hranicou Slovenska rástla tráva rovnako ako pred ňou. Pri pohľade na ňu, na stromy, hraničný vodný tok, hraničné skaly, sa ani nedalo rozoznať, čo sa nachádza „za“ a čo „pred“, alebo naopak. Hranica však znamenala tabu, trinásť zakázanú izbu. „Iný kraj a iný mrav“ pre väčšinu z nás končil na Zlatých pieskoch alebo na Slnčnom pobreží v Bulharsku. Solventnejších, šťastnejších alebo poprednejších s dinárovým bankovým prísľubom čakala prekrásna a neskoršie ťažko skúšaná Juhoslávia. Prekročenie iných hraníc sa stalo výsadou preverených športových reprezentantov, kultúrnikov, konfidentov, Hanzelku a Zikmunda. Nás nevyvolených prevažne len pri prezeraní, triedení a vymieňaní poštových známok, čítaní cestopisov a chodení prstom po mape. Pritom poznanie osobitostí kultúrnej a krajinné diverzity obohacuje myseľ a život každého senzibilného človeka, neotupeného krč-

movým dymom, nezameraného len na drobnochop-kajúcich králikov alebo okopkávania záhradky alebo netúžiaceho len po nosení, nedajbože používaní zbrane. Situácia sa zmenila, stačí mať pas, v aluty a niekde víza. A poďme poznávať (niekto len kupčiť) a porovnávať, v rámci tovarišských ciest prinášať domov tvorivú myšlienku. Žiaľ, z cudziny si často mnohí, okrem milých alebo absurdných suvenírov (napríklad plastovej fľaše v tvare Panny Márie Lurdskej), prinášajú v malom i vo veľkom len stratu vlastnej kultúrnej identity. Výsledkom takejto privezenej (ne)tvorivosti duševných gnómov sa stáva uniformita a kopírovanie trpaslíka zo susedovej záhrady osadeného niekde pred/za Uralom alebo pred/za oceánom. Zlomyselného Martinka Klyngáča vyrastajúceho v Molocha, na znamenie ktorého natrafíte dnes už všade, takže všetky mestá sa stávajú megapolism, všetky dielničky medzikontinentálnou výrobou halou, všetky obchodíky jediným supermarketom, všetky úrady pavúcou sieťou byrokracie, všetky ihriská teleštatiónom prestupujúcich hráčov, všetky hradske celozemskou magistrálou, všetky meny jednou (nad)zhodnotenou ceninou. Presun o tisíc míľ stráca význam, lebo kdekoľvek sa človek vyberie, okrem pozostatkov minulosti natrafí na múr s rovnakými heslami v prospech Boha alebo proti nemu, betónovú stenu jednoliateho prejavu za alebo proti, mantinel nasmerovaného možného postupu vpred alebo vzad, ostnatý plot demagógie pochlebovačov a predspevákov, uzavretú bránu pred neplateným voľnomyšlienkarstvom, bariéru spýtavého pohľadu za horizont nevoľníckej slobody - slobodnej nevoľnosti. Stáva sa svedkami usmívania diverzity kultúry, možno i samotnej kultúry a kultúrnosti, oslavy dekadencie a nekultúrnosti? Určite nikoho nenadchne MacDonald v Moskve a v Paríži, Carrefour v Pekingu, ani kópia Bieleho domu údajne niekde v Írsku a washingtonského Kapitólia (Capitlio Nacional)

v Havane, znevážená Socha slobody nad veľkoskladom v Pezinku. Svetový Disneyland. Verím, že každý sa po obohatení zážitkami a poznatkami rád vracia zo zahraničia domov, kde by to nemalo vyzeráť ako v cudzine. Cudzina – odkiaľkoľvek cieľ divých husí v jednotkovej zostave a túžba túlať sa po rokoch vracajúceho sa po eklipse späť domov – dnes možno do cudziny.

Čas. Tikot srdca, tikot hodín starého otca, vzdialená zvonohra kostolných veží alebo zvučný hlas muzieňa zo štíhleho minaretu, fialový súmrak a ružové briedzenie, starozákonných sedem dní Stvoriteľa, rozprávkových dvanásť mesiacikov v očiach Marušky, symboly magického zverokruhu, jarné lásky - leťné slnká - jesenné plody - zimné reminiscencie, vrásky na matkinjej tvári nad otcovým hrobom, zrod nových pokolení. Roky premien z podhľadu neúnavného usilovného mravca alebo obetavej medonosnej včely, ale aj zivajúceho trúda alebo virívneho parazita. Slová rímskeho spoluobčana, ktorý mi voľakedy s vážnosťou Nostradama povedal: „Dneska je dneska, a čo bude zajtra uvidím zajtra, keď bude dneska.“ Kultúrne počiny od štiepania kameňa po štiepenie atómu. Civilizačné kroky histórie smerujúce k zániku civilizácie. Príchody a odchody. Skon zdegenerovaných bohov v súmraku a zrod nelúčstných Titánov úsvitu. Narodenia, úmrtia a zmŕtvych vstania. Reinkarnácia v rôznych formách života. Upónáňané životy v ilúzii dosiahnutia nesmrteľnosti - predstihnutia sekúnd-minút-hodín-dní-rokov svojho bytia. Zbytočne.

Domovina. Rodisko, kde udivený človečik uzrel svet; miesto, kde začal spoznávať svoj environment a dorastať na človeka. Ostáva v pamäti s dôverne známymi zážitkami a tajomstvami detstva. Nevymeníte ho ako odev, nevymažete ho z mysle, nedokážete ho nahradiť iným obľúbeným miestom, v ktorom ostávať len spokojným cudzincom. Mať korene všade, znamená nemať ich nikde. Bylinka, strom i človek bez koreňov sa stáva len pierkom (dnes igelitovým vreckom) vo vetre, hľadajúcim aspoň na chvíľu pokojné závetrie. Hovorí sa: „Všade dobre, doma najlepšie.“ Žiaľ, mnoho ľudí sa má inde lepšie ako doma, no napriek tomu domovina tvorí spomienky a pocity, ktoré sa nespájajú s lepším alebo horším životom. Mojou domovinou bolo, je a bude stále stredné Slovensko od Liptova po Novohrad a Gemer, pritom žijem už 37 rokov v Bratislave. Keď však prídeme s manželkou za Hronským Beňadikom k Hronu alebo pri Strečne k Váhu, stále si povieme: „Už sme doma.“ Pri Váhu, Turci, Hrone, Iplí - riekach našej mladosti, v environmente ich povodí. Tečú nielen vo svojich korytách, ale aj v našich žilách a žitím mnohých „od nás“ spriaznených ľudí - dobrých malých hriešnikov. Pritom máme radi aj ostatné kúty Slovenska a mnoho miest v zahraničí, kam sa viaciame alebo chceme ešte vrátiť, no nad domovinu niet - tá je len jedna. A nezazlievame nikomu, že ju má rád, či ide o Čecha, Maďara, Poliaka, Rakúšana, Francúza, Čiňana, Indu, Rusa alebo Američana. Avšak mal by sa jej aj držať, tvorí jej neopakovateľnú osobitú kultúru. Lutujem každého, kto ju nemá (domovinu i kultúru) a ešte viac toho, kto ju mal a na vždy stratil. Zlútovanie a odpustenie hriechov si nezaslúžia vývozco-

via (nenásilní alebo násilní vnucovatelia) vlastnej kultúry v mylnom presvedčení, že tá ich musí byť pre všetkých najvhodnejšia - všade najdomovitejšia a najkultúrnejšia. Omyl, páni.

Environment. Životné prostredie organizmov a v ňom životné prostredie človeka v objatí Matky prírody, ktoré sa jej pokúšame vyrvať a postupne zmeniť na akési iné prostredie, teda v perspektíve alternatívne na neživotné prostredie. Zatiaľ v ostatných tisícročiach iba pokusne na niektorých menších alebo väčších územiach, no pri súčasnom trende využívania prírodných zdrojov, znečisťovania a devastácie krajiny, zrejme zanedlho všade so zvyškami životného prostredia len v niektorých regiónoch alebo na niektorých miestach. Určite sa na ne všetci nepopracujeme. Z poslednej Utnapištimovej/Noeho zeme potom posledné potomstvo človeka možno znova nastúpi na sumerskú arghe, či hebrejskú archu, ktorá však už nenájde prístav budúcnosti života na Zemi. Preto dnes hľadáme Božie kráľovstvo na Marse a vo vesmíre, lebo sme zistili, že na Zemi sa zmenilo na nedemokratickú republiku asi už po neolite. Zaviatu stopu v prachu ciest.

Fotosyntéza. Mágia blahodarného Slnka, biochémia zelene života, našťastie bez vplyvu bohatstvachtivých oligarchov a úboho sa tváriacich zaísťovacích a poisťovacích agentov (nikým a ničím nepoistená a nepoistiteľná), neodkázaná na rozhodnutia notorických deštruktórov, prekomplexovaných človečikov mohutného vzrastu, zamaskovaných zeleňobijcov v maskáčoch alebo v overaloch s prstom na spúšti plameňometov (oheň vraj očisťuje); ešte horšie - na mocnárske tlupy nadutých „nepostrádateľných“ vojnóhráčov s epoletami alebo paranoických dekadentov s politickými ambíciami, vydávajúcich pokyn na použitie napalmu alebo superbomby (*mors subita*). Bez zlata, peňazí a zbraní prežijeme tisícročia, bez chlorofylu ani vlastný zrod. V Písme stálo: „Nech sa nikdy viac na tebe neurodí ovocie! A figovník zaraz vyschol.“

Zázrak konca, koniec zázraku.

Genetika. Perspektívna veda, skúmajúca neprebádaný mikrovesmír v nás a v ostatných organizmoch. Skláňam sa pred ňou, možno viac než pred jadrovou fyzikou a astronómiou. Aj keď som z nej absolvoval skúšku, nehanbím sa priznať, že len hmlisto si uvedomujem jej možnosti „hier so životom“. Určite ich nedomyslel ani opäť

augustiánov v Brne Johann Gregor Mendel v roku 1865 a zno voobviatelia jeho myšlienok po roku 1900, ani obhajitelia DNK (DNA = deoxyribonucleic acid) J. F. Miescher v roku 1869, ani Američania O. T. Avery, C. MacLeod a M. McCarty v roku 1944 pri prezentovaní jej nevyhnutnosti pri prenose genetických informácií. Asi si ich nevedomili ani v roku 1953 J. D. Watson a F. H. Crick, obhajitelia jej štruktúry dvojitej špirály, ktorá nás určuje od Adama/Adapa a Evy/Chavvy, fascinuje a v budúcnosti ovplyvní na nepoznanie, len nie na obraz boží. Nevieť prečo, ale stále si pri slove genetika nespomeniem na gény svojich rodičov alebo prarodičov, ani na kríženie mušiek drozofil v laboratóriu pri bratislavskej Medicikej záhrade, ani na vyklonovanú ovцу Dolly. Netuším dôvody, ale stále ma napadne Čapkova Vojna s mlokmi. Pritom voči mlokom som úplne nezažatý a podporujem ich ochranu od malička (za záchranu jedného som dal zabíjačom žiab ušetrenú korunu na nedel'né kino). A keďže Stvoriteľa ako genetika si asi nedokážeme predstaviť, tak si spomeňme aspoň na sumerské tabuľky s vyobrazením EN.KIho a NIN.TI/NINCHUR.SAG ako spolu niečo modelujú, možno s využitím Adamovho rebra alebo dvojitej špirály DNK. *A Elohim povedali: Zrobme Adama podľa nášho obrazu, podľa našej podoby...*

A JHVH Elohim vzali Adama a umiestnili ho v záhrade Edenu/E.DINU, aby ju obrábal a udržiaval (podľa starobabylonských Sedem tabuliek stvorenia). Škoda, že v rámci genómu IŠa už oni nezačali s eliminovaním loveckého génu, dedičnej Kainovej vlohy, obsahujúcej jničiteľskú smrtonosnú vášeň. Možno mali niekde v laboratóriách ŠURUP.PAKu vypáliť celú časť chromozómu (genozóm), v ktorej je takýto enviogamberský a antienvironmentalistický gén uložený. Samovražedný Environičiteľ.

Harmónia. Odveký súlad, riadený poznatmi i nepoznatmi silami na Modrej planéte, ďalej v Univerze a ešte ďalej v nekonečne, pre nás končiacom na našej životodarej Zemi, kde sa snažíme ten súlad narušiť Nielen na jej povrchu, ale znečistením atmosféry, narušením ozónovej vstvy a vesmírnym odpadom aj v jej okolí. So súladom nijako nesúladiť - neharmonizujeme. Civilizácia a jej produkty len zdanlivo uspokojujú naše túžby po harmónii, spjatej s kultúrnosťou, spravodlivosťou, láskavosťou, tolerantnosťou a ušľachtilosťou. Vytvárame preto sekundárnu nepravú harmóniu vo svojom na sto zámkov uzavretom premenenom svete a divíme sa, že príroda nám to často netoleruje. Ohrozuje nás zemetraseniami, záplavami, desertifikáciou, škodlivými mikroorganizmami... A keď už ničím iným, tak starnutím materiálov, organizmov a nás samotných - smrťou a rozkladom. Dokazuje nám, že harmónia existuje, i večná spravodlivosť. Vzostup z prachu a návrat do prachu Zeme ako prach. Využí však ten medzičas a neurýchľuj svoju smrť, človeče. Snaž sa v ňom dosiahnuť harmóniu vo svojom environmente, s ostatnými ľuďmi a vo vlastnej duši. Ak ju v nej dosiahneš, možno pochopíš jej význam pre prežitie aj vlastného druhu a rodu. Pax dei. (Pozn: Ďalšie vyjadrenia k vybraným slovám nájdete na ostatných stranách časopisu.)

Za odpovede poďakovala Alena Kostúriková